

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Доповідач: Сінченко Ю.П., ст. викладач кафедри права

Протягом тривалого періоду правова культура в Україні не відносилась до провідних суспільних цінностей, а громадянам, скоріш, був притаманний правовий нігілізм. На сучасному етапі розвитку суспільства без підвищення рівня правової культури суспільства, виховання у кожного громадянина поваги до закону, бажання безпосередньо приймати участь у втіленні правових приписів у повсякденне життя, успішне рішення економічних, політичних і соціальних задач неможливе.

У зв'язку з цим правову культуру слід розглядати як одну з важливіших передумов формування громадянського суспільства і правової держави, які покликані забезпечити громадянам можливість більш повно користуватися своїми правами і свободами.

В українській науковій літературі цим питанням присвячені роботи О. Бандурки, В. Головченка, С. Кириченка, Н. Киященка, А. Колодія, В. Мойсика, О. Скакун, А. Потьомкіна, Ю. Шемшученка та інших.

Правова культура є необхідним елементом дієвого механізму дотримання закону особою з урахуванням не лише власних потреб, а й інтересів інших членів суспільства. Наявність правової культури усуває схильність до протиправних дій.

Одним із обов'язкових чинників формування правової культури виступають законність та правозаконність. Відомий фахівець з права В.С. Нерсесянц наголошує, що право являє собою певну форму суспільних відносин людей і його специфіка полягає в тому, що фактично різні люди розглядаються в якості рівних, чиї взаємовідносини регулюються, зважуються, "вимірюються" і оцінюються на єдиних вагах (терезах) правосуддя за допомогою однакової для всіх міри [1, с. 5].

В сучасному українському суспільстві ми не можемо бути впевненими в тому, що всі рівні перед Законом. На жаль, приклади не поодинокі, починаючи із поведінки народних обранців у сесійній залі українського парламенту. Це приводить до того, що постулат "закон можна обійти", продовжує існувати у свідомості людей.

Недосконалість українського законодавства, лобізм в законотворчості, правова незахищеність особи негативно впливають на правову складову загальної культури суспільства. Мільйони телеглядачів дивляться пряму трансляцію із сесійної зали українського парламенту, коли депутат бігає між декількома пультами, натискаючи кнопки за відсутніх колег. В народі їх називають "піаністи" або просто "кнопкодави".

Люди питають: "А що було б, якби вчитель школи зібрав в актовій залі всі одинадцять класів і один за всіх вчителів проводив заняття, а його відсутні колеги отримували заробітну плату?" Конституція України (ст. 84) вимагає від депутатів безпосередньої участі у голосуванні. Конституційний Суд України підтвердив цю конституційну вимогу. В багатьох країнах світу за такі дії парламентарів передбачена кримінальна відповідальність.

В парламенті України існують всі технічні умови, щоб унеможливити такі порушення. Не вистачає лише одного – правової культури і правової свідомості депутатів, щоб перейти на єдино законний спосіб голосування.

Серйозно похитнулася за останній час довіра суспільства до суддівського корпусу України. На жаль, ця недовіра не безпідставна. Кроки державної влади, зроблені в Україні за останній час по реформуванню судової системи, невзможі докорінно змінити стан справ.

Послідовне і неухильне впровадження у судову владу європейських основоположних принципів – це шлях до реального утвердження верховенства права та забезпечення кожному прав на справедливий розгляд у незалежному та неупередженому суді. Правильно організована система судів є однією з гарантій справедливого і ефективного судочинства.

Існуючу систему судів загальної юрисдикції потрібно привести у відповідність до засад і принципів, визначених чинною Конституцією і Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод щодо забезпечення прав на судовий захист.

Система судів загальної юрисдикції повинна будуватися на таких принципах: спеціалізації судів, інстанційності, незалежності суддів.

Окремо слід сказати про принцип доступності правосуддя. Він є загально визнаним у світовій судовій практиці, хоча у Конституції України про нього не йдеться. Цей принцип включає в себе: оптимальну побудову судової системи; територіальне наближення до населення; чітко визначену юрисдикцію суду та компетенцію суддів; стабільну судову систему тощо.

Не менш важливою складовою доступності правосуддя є матеріальна складова. Судові витрати не повинні бути перешкодою для судового захисту. Вимогу про доступність правосуддя не буде

дотримано, якщо не буде створена ефективна система надання правової допомоги для людей з низьким рівнем достатку.

Отже, судова система потребує невідкладного продовження комплексного реформування, відповідно до вимог міжнародних стандартів, яке повинно забезпечити ефективний доступ громадян до суду, реальну незалежність суду і суддів та гарантоване право людини на справедливий судовий розгляд.

Говорячи про Європейські засади, основоположні принципи, на яких має будуватися і функціонувати судова влада, слід розуміти такі стандарти:

- доступність правосуддя;
- справедлива судова процедура;
- незалежність, безсторонність та професіоналізм суддів;
- юридична визначеність, однаковість судової практики, відкритість судових рішень;
- ефективність судового захисту;
- добір суддів та їх просування по службі; професійна підготовка та дисциплінарна відповідальність;
- організація суддівського самоврядування.

Зазначені та інші стандарти відображаються у таких міжнародних документах:

- Монреальська універсальна декларація про незалежність правосуддя (1983);
- Основні принципи незалежності судових органів, розроблені ООН (1985);
- Рекомендації Кабінету Міністрів Ради Європи від 13 жовтня 1994 р. № 94;
- Європейська хартія про статус суддів (1998).

Час всім гілкам влади в Україні перейти від закликів до правопорядку та дотримання законності, до особистого прикладу. Тільки в цьому разі можна говорити про реальне формування правової культури в суспільстві.

Для підвищення рівня правової культури необхідно проводити постійну виховну роботу з громадянами. Правова культура необхідна кожній людині для взаємодії з іншими людьми та з державою. Чим вище рівень правових знань і правової культури людини, тим вище ступінь його громадянської зрілості, здатність жити, використовуючи права і свідомо відноситись до своїх обов'язків.

Необхідно пам'ятати, що засвоєння правових цінностей, правових норм, правової поведінки відбувається протягом всього життя. Навіть у самому ранньому віці людина "з молоком матері" вбирає перші елементи правової культури. Дитина набуває навичок, засвоює зразки нормативної поведінки, отримує перші юридичні уявлення з казок, з рольових ігор набуває поняття про функції права і поступово формує, хоча й примітивну, дитячу, але власну картину правового життя. З віком, в міру розширення кола спілкування, ускладнення діяльності та виконання ролей, відбувається інтенсивне збагачення і розвиток цієї сфери свідомості.

Правова культура – це не просто те чи інше відношення до права. Це, перш за все, шанобливе ставлення до правових норм. Правова культура – це єдність правових знань, оцінок і поведінки [2, с. 24].

До правової культури молоді належать: повага до права й переконаність у його соціальній та особистій цінності; наявність певного вантажу юридичних знань; висока загальна культура й широка ерудиція, освіченість; принципово вмотивована правомірна поведінка як у навчальному закладі, так і в професійній діяльності та у повсякденному житті; висока громадсько-правова активність [3, с.100].

Держава та громадянське суспільство через свої інститути повинні надавати першочергового значення правовому вихованню усіх громадян, а передусім, учнівської та студентської молоді, формуванню у них норм правомірної поведінки та звичок, виховувати повагу до вимог законодавства та громадської моралі [4, с. 26].

Професорсько-викладацьким складом юридичного факультету, юридичною клінікою СумДУ, органами та активістами студентського самоврядування проводиться плідна правова пропаганда та кропітка індивідуальна виховна робота, що сприяє зміцненню правопорядку і дисципліни не лише серед студентів факультету, а й в цілому колективі університету.

Правова культура – це необхідний чинник і складова частина становлення громадянського суспільства, подальшої розбудови правової держави.

Література

1. Нерсесянц В.С. Наш путь к праву (от социализма к цивилизму). / В.С. Нерсесянц. – М. - 1992. – 68 с.
2. Голосніченко І. Правосвідомість і правова культура в розбудові української держави // Право України. – 2005. - № 4.
3. Головченко В., Потьомкін А. Правові механізми формування правосвідомості студентів // Право України. – 2006. - № 4.
4. Конох М. Правова свідомість і правова культура студентської молоді у дзеркалі громадської думки // Право України. – 2006. - № 3.